

Maadtoe

Anders Sunna och Michiel Brouwer på Läns museet Murberget

Att gå in i utställningen Maadtoe som just nu visas på Läns museet Murberget är som att vandra genom den tekniska bevisningen i ett rättegångsfall. Den anklagade är svenska staten och bevisningen är mycket stark: staten har begått och begår fortfarande fruktansvärda övergrepp mot den samiska minoritetsbefolkningen. Konstnärerna Anders Sunna och Michiel Brouwer träffades redan 2010 och började planera att ställa ut ihop. Brouwer arbetade då med bildserien Lapponensis, ett projekt som flutit ihop med den utställning som visas nu. *Maadtoe* betyder ursprung och är ett sydsamiskt ord. Utställningen började som ett samarbete med det sydsamiska centret Gaaltije i Östersund. Sedan premiären 2013 har den turnerat runt och under tiden vuxit till större och större format.

Utställningen har tre olika grundteman och är uppdelad i tre rum. Det första rummets bilder kretsar kring Anders Sunnas familj och deras öde. Ett fotografi föreställer ett ljusblått omslag till en utredning som gjordes på 1980-talet och visar det 30 km långa stängsel som byggdes för att hindra familjen Sunna från att bedriva renskötsel. Här finns också en stor målning som innehåller Sunnas typiska symbolik: samnen i tvångströja och byråkraten i brun kostym med nazistarmbindel. Mot detta dramatiska bildspråk kontrasterar Michiel Brouwers bild av en äldre man i vintermössa. Hans blick är lugn och genomträngande, vecken kring ögonen inger respekt. Det är ett fint porträtt av Anders Sunnas pappa. Men under den harmoniska ytan döljer sig ett politiskt och konceptuellt djup. Fotot är taget med samma mått som rasbiologiska institutets fotografier använde i sitt arbete, för att kunna mäta till exempel avståndet mellan ögonen på människor.

Antropometri är läran om människokroppens måttförhållanden. Idag används systemet mest till att ta fram ergonomiska kontorsstolar och liknande, men i den svenska rasbiologins tid var syftet att få mätbara stöd för teorin om den "nordiska typens" överlägsenhet gentemot exempelvis "lappar och lappblandad befolkning". Statens institut för rasbiologi i Uppsala stängdes inte förrän 1958. Stora delar av institutets fotografier och andra samlingar finns dock kvar och mycket överlämnades till Uppsala universitet. Det är där Michiel Brouwer har tagit de fotografier som väcker störst obehag i utställningen, skelettbilderna. De visar ett magasin där ett fyrtiotal skelett förvaras, upphängda i krokar som skruvats fast i kranerna. Några är kompletta medan andra saknar armar eller ben. I rummet finns också lösa skelettdelar liggande. En särskilt vidrig bild visar en itusågad skalle, som använts för att mäta volymen inuti kraniet och visades upp i undervisning. I ett annat fotografi går det att läsa en av de märkningar som fästs runt skelettens halsar: Kvinnlig lapp, 1886.

Utställningens tredje del handlar om gruvindustrin och rovdriften på landskapet. Fotografierna ingår i Michiel Brouwers nya serie *Mining Sápmi*. De liknar i stort sett de vanliga eleganta turistbroschyrbilderna, men de avbildar också de skorstenar och dagbrott som vanställer landskapen i norr. Anders Sunna visar i det här rummet en målning av en figur i byggarbetarkläder med järvdöskalle istället för huvud. Järven kan slå en hel flock renar för att bara äta en av dem. Det blir en symbol för samtidsmänniskans girighet och slösaktighet. Gestaltens reflexväst avslöjar att den arbetar för Northland Resources, det företag som bedrivit gruvdrift i Pajala, gått i konkurs och lämnat uppstädningen av giftiga ämnen till kommunen.

Dessa tre teman och alla bilder som ingår i dem utgör starka argument för att den svenska staten har mycket att be samerna om ursäkt för. Men att ratificera urfolkskonventionen ILO 169, som fortfarande inte skrivits under av Sverige, vore kanske mer värt än alla ursäkter som går att uppbringa. För vad är ett förlåt värt när övergreppen fortgår?

Något som utställningen skulle tjäna på vore ett tydligare textmaterial. Mycket av den information som ger mening åt bilderna går förlorad om betraktaren inte har turen att stöta på en kunnig guide. Visst är bilderna drabbande även utan bakgrundsinformationen, men när jag under min andra tur till utställningen fick sällskap av den insatta museipedagogen Maria Nordlund blev varje foto och målning mycket rikare.

Trots detta är utställningen överlag mycket stark. Den bidrar till den våg av upprorisk samisk kultur som sätter press på det svenska samhällets makthavare och inspirerar andra samer att stå upp för sig själva och kräva sin rätt. I bästa fall kan vågen växa till en revolution.

Text och foto: Alveola Ämting

Volym 2017-02-17